

Бібліяграфічны спісак

1. Бахтін, М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки исторической поэтики // Бахтін, М. М. Собр. соч.: в 6 (7) т. Т. 3: Теория романа (1930–1961 гг.) / М. М. Бахтін. – М.: Языки славянских культур, 2012. – С. 341–511.
2. Zachary, B. *Locke & Key* Artist Gabriel Rodriguez Reveals How He Designed Keyhouse / B. Zachary // CBR [Comic Book Resources]. – Feb 11, 2020. [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.cbr.com/locke-key-comic-artist-gabriel-rodriguez-keyhouse-design> (дата обращения: 23. 07. 2025).
3. Заломкина, Г. В. Поэтика пространства и времени в готическом сюжете: автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Г. В. Заломкина. – Самара, 2003. – 20 с.

Воінава-Страха Марыя Міхайлаўна

*канд. філал. навук, дацэнт (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт замежных моў,
г. Мінск, Беларусь)
belphilology@gmail.com*

МАСТАЦКАЕ АСЭНСАВАННЕ ЦЫКЛІЧНАСЦІ БЫЦЦЯ Ў МАЛОЙ ПРОЗЕ А. ФЕДАРЭНКІ

Воинова-Стреха Мария Михайловна

*канд. филол. наук, доцент (Белорусский государственный университет
иностранных языков, г. Минск, Беларусь)
belphilology@gmail.com*

ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ ЦИКЛИЧНОСТИ БЫТИЯ В МАЛОЙ ПРОЗЕ А. ФЕДОРЕНКО

В статье представлен анализ малой прозы современного белорусского писателя А. Федоренко в контексте художественного осмысления темы цикличности бытия.

Ключевые слова: *Андрей Федоренко, современная белорусская литература, малая проза*

Андрэй Федарэнка (нар. 1964 г.) даўно заняў асобнае месца ў прасторы сучаснай беларускай літаратуры. Яго кнігі прозы «Гісторыя хваробы» (1989), «Смута» (1994), «Шчарбаты талер» (1999), «Афганская шкатулка» (2002), «Нічые» (2009), «Мяжа» (2011), «Ланцуг» (2012), «Сечка» (2012), «Вёска» (2013), «Ціша» (2014), «Сузіральнік» (2018), «Жэтон на метро» (2020) неаднаразова станавіліся аб'ектам навуковых пошукаў літаратуразнаўцаў і знаходзілі станоўчыя водгукі аматараў айчыннага мастацтва слова. Адным са сведчанняў прызнання важкасці ўкладу ў айчыннае прыгожае пісьменства з'яўляецца атрыманая А. Федарэнкам у 1995 годзе Літаратурная прэмія імя І. Мележа.

Сярод выдавочных асаблівасцей стылю пісьменніка вылучаецца жанравая разнастайнасць яго прозы: аўтар па-майстэрску рэалізаваў свой творчы патэнцыял у жанрах рамана, апавесці, апавядання, эсэ. У фокусе ўвагі пісьменніка – агульначалавечыя аспекты асобнага быцця, якія ў кантэксце актуальных рэалій канца ХХ – пачатку ХХІ стагоддзя вымушана праходзяць працэс пэўнай фільтрацыі, верыфікацыі і адаптацыі да зменлівых умоў існавання чалавецтва ў сучаснасці. Галерэя персанажаў А. Федарэнкі даволі разнастайная: супрацоўнікі рэдакцый, літаратары, настаўнікі, пенсіянеры, людзі з псіхічнымі захворваннямі, тыповыя прадстаўнікі вясковага і гарадскога насельніцтва і інш.

Згодна з тэорыяй літаратуразнаўцы П. Васючэнкі, мастак слова вызначаецца ўнікальнай магчымасцю не толькі «алітаратурвання» жыцця, але і пераставарэння, мадэлявання чалавечых лёсаў. «Пісьменнік-дэміург», згодна з навукоўцам, вылучаецца здольнасцю ствараць вербалізаваны вобраз свету, надзелены пэўнымі прасторава-часавымі каардынатамі. Экзістэнцыя літаратурных герояў праз натуральнае ўзаемадзеянне з прасторава-часавымі адносінамі ўнутры мастацкага твора, і пры наяўнасці абагульнення, іншасказальнасці і некаторай фармалізацыі выглядае як экзістэнцыйная мадэль [2, с. 83]. Даследчыкам аргументавана вылучаюцца наступныя мадэлі чалавечага існавання: лінейная (падарожжа, шлях), цыклічная (кола), дыскрэтная (прарыў кола), энтрапічная (разлад). Характар і змест жыццёвых формул герояў навел А. Федарэнка дазваляе вызначыць такі тып экзістэнцыйнай мадэлі як кола з адпаведнай яго характарыстыкай – цыклічнасць.

Менавіта цыклічнасцю вызначаецца мадэль быцця героя навелы «Тупік» у пачатку яго жыццявага шляху, пацверджаннем чаму з'яўляецца і адмыслова ўжытая ў кантэксце твора метафара *круга*: *цэлымі днямі ў любое надвор'е ён не стамляўся наразаць кругі каля вакзальных і атракцыйных кас, швэндаўся на гаманкім базары, заходзіў у кінатэатры, крамы ці проста тупаў узад-уперад па тратуары – вочы долу, бы грыбнік у лесе* [1, с. 167]. Не менш красамоўным бачыцца і сімволіка загалёўка навелы. Сам аўтар акцэнтуюе ўвагу на тым, што прозвішча Тупіка чытаецца з націскам на першым складзе. Разам з тым, далейшае разгортванне сюжэту сведчыць хутчэй аб своеасаблівым гульнявым эфекце з семантыкай слова, вынесенага ў якасці назвы твора, бо па факце ўся жыццёвая гісторыя героя вызначаецца хутчэй праз лексему *тупік* '(з націскам на апошнім складзе). «Тупіковая» цыклічнасць вынікае і з аўтарскага параўнання «ўваскрослага» героя з птушкай фенікс, які кожную вясну працягваў быццё па вышэйакрэсленаму «кругу» пасля ўяўнай смерці. Прычыну няздольнасці разрываць замкнёную структуру быцця аўтар бачыць у псіхічным захворванні героя.

А. Федарэнка стварае своеасаблівы «калейдаскоп» прадстаўнікоў грамадства, якія не вылучаюцца актыўнасцю жыццёвай пазіцыі ці глыбінёй філасофіі быцця. Іх узровень асобаснай ідэнтычнасці абмежаваны маркерамі пэўнай сацыяльнай прасторы, у якой яны функцыянуюць, і сфарміраванымі стэрэатыпамі мыслення адносна таго ці іншага віда прафесійнай дзейнасці ці мадэлі паводзін чалавека ў розных жыццёвых сітуацыях. Так, быццёвае кола настаўніка («Госць») засяроджана на вырашэнні адвечных фінансавых праблем (*...я капеечка да капеечкі, ...я ўжо не тое што сабе ці жонцы – малой не магу купіць ніводнай абноўкі* [1, с. 137]) і марах пра павышэнне па службе – уяўную магчымасць заняць пасаду «завуча». «Вялікі» чыноўнік не баіцца выбіраць новы «варсцсты» касцюм, бо ў *Нью-Ёрку пылу не бывае* [1, с. 146]. Герой навелы «Сваяк» прымае ў кватэры незнаёмага яму чалавека і стараецца забяспечыць камфортныя для яго ўмовы, кіруючыся выключна пачуццём страху пакрыўдзіць госця і не будучы пры гэтым упэўненым у рэальнай магчымасці былога знаёмства ці сапраўднага сваяцтва. Гэту акалічнасць можна разглядаць як пэўную аўтарскую іронію ў дачынненні да якасцей характару, якія ўжо ў пэўнай ступені сталі стэрэатыпнымі: гасціннасць, адкрытасць, талерантнасць.

Нельга не звярнуць увагу на той факт, што частка персанажаў навел не надзелены іменем: *чалавек*, *хворы на рак*, *сам*, *без лекаў* і *аперацый змог цалкам вылечыцца* [1, с. 126], *існаваў у вялікай вёсцы чалавек* [1, с. 154], у *рэдакцый-*

ным калідоры сустрэў **сябра** [1, с. 127], ...**овіч** перадаваў ...**евічу** [1, с. 129], неяк бокам, сарамліва ўсміхаючыся, у кабінет заходзіць **аўтар** [1, с. 130], сабраўшыся дахаты, праходжу калідорам ля кабінета **галоўнага рэдактара** [1, с. 131], вырываўся на Палессе, да былога **сябра-аднакурсніка**, які працаваў там настаўнікам у вёсцы [1, с. 132], азіраюся – даўні **знаёмы** [1, с. 144] і г. д. Калі ж у тэксе і прадстаўляецца прозвішча героя, пісьменнік напрамую падкрэслівае яго ўмоўнасць: *адзін малады чалавек, па прозвішчы, скажам, Азіевіч* [1, с. 132].

Падобнае аўтарскае рашэнне невыпадковае: А. Федарэнка стварае абагульнены вобраз розных прадстаўнікоў грамадства з іх тыповымі клопатамі, перажываннямі, страхамі і надзеямі. Універсальныя пытанні пра каштоўнасць чалавечых узаемаадносін, сяброўства, кахання, сэнс жыцця, перамяжоўваючыся са звычайнымі выклікамі паўсядзённасці, утвараюць аснову светапогляду сучасніка. Так, галоўны герой навелы «Імгненні жыцця», шчыра ўсхваляваны магчымасцю вылучыцца ад страшнай хваробы праз змяненне стаўленне да жыцця і спрабуючы адпаведным чынам трансфармаваць сваю сістэму быцця, аказваецца не ў стане вытрымаць пад націскам дробных выпрабаванняў узаемадзеяння ў соцыуме: *Буду ехаць дадому знарок уплішчуся ў самы перапоўнены тралейбус і патапчуся па чужых нагах* [1, с. 131]. Настаўнік у навеле «Госць» балансуе на мяжы эмацыянальнага абурэння з прычыны страшнай абразы, нанесенай яго сям’і лепшым сябрам, і дараваннем, кіруючыся ўсведамленнем каштоўнасці даўняга сяброўства.

Не вылучаюцца змястоўнасцю і будні безымяннага вясковага жыхара («Патрон, самагонны апарат, чароўная кніга і яшчэ сёе-тое...»), увесь занятак якога заключаецца ў тым, каб з раніцы стаяць пад мясцовай крамаю, а ўвечары цягацца па хатах [1, с. 154]. Закальцаванасць яго быцця вынікае праз тонкую аўтарскую іронію: выступаючы *жывым дакорам*, недарэчным прабедам школьнага выхавання, ён так і не здолеў *знайсці паратунак* праз кнігу, дадзеную настаўнікам. Нівеліраванне традыцыйнага сэнсавага напаўнення сімвала кнігі як крыніцы ведаў у кантэксце навелы падкрэслівае пэўную фатальнасць закальцаванай структуры быцця, што праяўляецца ў няздольнасці ўзняцца над сваімі слабасцямі і выйсці на новы ўзровень асобаснай экзістэнцыі.

Абмежаванасць, абумоўленая стэрэатыпнымі каардынатамі быцця, аўтар вызначае праз паняцце *існавання ў якасці антытэзы жыцця*: *Жыў, ці, хутчэй, існаваў у вялікай вёсцы чалавек* [1, с. 154]. Дадзеную цытату можна вынесці ў якасці эпіграфа да разгледжаных тэкстаў А. Федарэнкі.

Такім чынам, малую прозу А. Федарэнкі можна разглядаць як актуалізацыю ў мастацкай прасторы праблемы быцця сучаснага чалавека. Замкнёнасць у коле паўсядзённасці і няздольнасць выйсці на іншы ўзровень экзістэнцыі, прадстаўленыя ў шэрагу тэкстаў, безацэнна з боку аўтара выносіцца на агляд чытацкай аўдыторыі.

Бібліяграфічны спіс

1. Федарэнка, А. Ціша: аповесці, апавяданні / А. Федарэнка. – Мінск: Маст. літ., 2014. – 174 с.
2. Васючэнка, П. В. Мадэлі чалавечай экзістэнцыі ў творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа: супольнае і адметнае / П. В. Васючэнка // Янка Купала і Якуб Колас у сістэме дзяржаўна-культурных і духоўна-эстэтычных прыярытэтаў XXI стагоддзя: матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі (Мінск, 26–27 верасня 2007 г.) / [рэдкалегія: В. А. Максімовіч (навукова-практычны рэдактар) і інш.]. – Мінск, 2007. – С. 83–89.